שלום-עליכם

עולם הבא

אַז איר ווילט, וועל איך אײַך דערציילן אַ שיינע מעשׂה, ווי אַזוי איך האָב אויף זיך געהאַט אַמאָל אַ פּעקל, וואָס איך האָב עס אַליין גענומען אויף זיך, און בין שיער-שיער ניט אומגליקלעך געוואָרן! און איר מיינט, איבער וואָס? נאָר איבער דעם, וואָס איך בין געווען אַ יונגערמאַן ניט קיין געניטער, ניט קיין איבערגעשפּיצטער, דאָס הייסט, עס קאָן זײַן, איך בין נאָך הײַנט אויך ווײַט פֿון אַ חכם, וואָרום איך זאָל זײַן אַ קלוגער, וואָלט איך דאָך, ווי זאָגט איר, געהאַט געלט; אַז מע האָט געלט, איז מען דאָך אי קלוג, אי שיין, אי מע קאָן זינגען.

בין איך, הייסט דאָס, געווען אַ יונגערמאַן, געזעסן אויף קעסט בײַ שווער און שוויגער, געזעסן און געלערנט, אַ ביסל אַרײַנגעקוקט אין די ביכלעך בסוד, די שווער און שוויגער זאָלן ניט וויסן, ניט אַזוי דער שווער, ווי די שוויגער. איך האָב, דאַרפֿט איר וויסן, אַ שוויגער אַ מאַנסביל, דאָס הייסט: אַ ייִדענע, וואָס גייט אין ספּאָדעק. פֿירט אַליין אַלע געשעפֿטן, אַליין געטאָן שידוכים, אַליין געקליבן חתנים פֿאַר די טעכטער. און אויך מיך האָט זי אַליין אויסגעקליבן, אַליין פֿאַרהערט, אַליין געבראַכט צו פֿירן קיין זוואָהיל פֿון ראַדאָמישלי -- איך בין אַליין אַ ראַדאָמישלער בין איך, מסתּמא האָט איר געהערט ראַדאָמישלי, מע האָט דאָס ניט לאַנג באַשריבן אויפֿן בלאַט....

בין איך, הייסט דאָס, געזעסן אין זוואָהיל אויף קעסט, געקוועטשט דעם *מורה-נבֿוכים*, נישט אַרויסגעטראָטן מפּתח ביתי, ביז ס'איז געקומען די צײַט, מע דאַרף זיך פֿאַרשרײַבן צום פּריזיוו, מוז מען זיך מטריח זײַן דורכפֿאָרן אַהיים קיין ראַדאָמישלי צו רעכט מאַכן די פּאַפּירן, זיך אויסטאַרן די ליגאָטע, אַרויסנעמען אַ פּאַס, ווי געוויינטלעך. דאָס איז געווען, קאָן מען זאָגן, מײַן ערשטער אַרויספֿאָר אויף דער וועלט. האָב איך מיך געלאָזט אין מאַרק אַרײַן דינגען אַן עגלה איינער אַליין, צו באַווײַזן,

אַז איך בין שוין אַליין אַ מענטש. און גאָט האָט מיר צוגעשיקט אַ מציאה, איך האָב דערטאַפּט אַן ערל פֿון ראַדאַמישלי מיט אַ שליטן, -- ווינטער איז דאָס געווען -- מיט אַ ברייטער פּלייצע, אַ געפֿאַרבטע, און מיט צוויי פֿליגלען בײַ די זײַטן, ווי אַן אָדלער ; נאָר דאָס פֿערדל האָב איך גאָר אַרויסגעלאָזט פֿונעם קאָפּ, אַז ס'איז אַ ווײַס, און אַ ווײַס פֿערדל, זאָגט די שוויגער, איז אַן אומגליק. "הלוואי, זאָגט זי, איך זאָל ליגן זאָגן, די דאָזיקע נסיעה וועט זײַן, האָב איך מורא, מיט שלים-שלים-מזל..."

-- "בײַס דיר אָפּ די צונג!" -- כאַפּט זיך אַרויס דער שווער מיט אַ וואָרט און האָט באַלד חרטה, וואָרום ער באַקומט זײַן פּסק אויפֿן אָרט ; נאָר צו מיר זאָגט ער שטילערהייט : "ווײַבערישע זאַבובאָנעס!," און איך הויב מיך אָן גרייטן צו דער נסיעה ; דעם טלית וטפֿילין, פּוטערגעבעקס, עטלעכע קערבלעך אויף דער הוצאה און קישנס דרײַ : אַ קישן אויף צו זיצן, אַ קישן אויף אָנצושפּאַרן זיך און אַ קישן אויף די פֿיס, -- און דאַווײַ געזעגענען זיך. געקומען צום געזעגענען זיך -- ניטאָ קיין ווערטער! פֿון תּמיד אָן איז בײַ מיר אַ טבֿע, אַז סע קומט צום געזעגענען זיך, בלײַב איך אָן לשון! איך ווייס ניט, וואָס זאָגט מען? עפּעס קומט דאָס אויס בײַ מיר גראָבלעך, ווי אַזוי דרייט מען זיך אויס צו איטלעכן, מחילה, מיטן הינטן און מע לאָזט זיי איבער גלאַט אַזוי? איך ווייס ניט, ווי אַזוי איר, נאָר בײַ מיר איז דאָס געזעגענען זיך עד-היום עַל אַפּי ועל חמתי! נאָר שאַ! מיר דאַכט, איך הויב שוין אָן פֿאַרקריכן קיין בויבעריק...

האָב איך מיך, הייסט דאָס, גאַנץ פֿײַן אָפּגעזעגנט און פּאַשאָל אין וועג אַרײַן קיין ראַדאַמישלי. געווען איז דאָס תּחילת ווינטער, דער שניי האָט זיך געלייגט פֿאַר פֿרי. אַ שליטוועג גאָר אַן אַנטיק. דאָס פֿערדל, כאָטש ס'איז אַ ווײַס, נאָר גיין גייט עס ווי אַ מזמור, און אַן ערל האָב איך דערטאַפּט אַ שווײַגנדיקן, פֿון די ערלים, וואָס אויף אַלצדינג וועט ער אײַך ענטפֿערן אָדער "עהע," דאָס הייסט יאָ, אָדער "באַ-ני," דאָס הייסט ניין, -- און ווײַטער כאָטש געב אים אַ קרענק! אַרויסגעפֿאָרן פֿון דער היים נאָכן עסן גאַנץ אויפֿגעלייגט, אַ קישן פֿון אונטן, אַ קישן אין די פּלייצעס און אַ קישן אויף די פֿיס ; דאָס פֿערדל שפּרינגט, דער ערל סמאָטשקעט, דער שליטן שליטלט, דער ווינט בלאָזט, און אַ שנייעלע רײַסט זיך פֿון אויבן, קײַקלט זיך און פֿאַלט, לייגט זיך, ווי פֿעדערן, אויפֿן ברייטן גרויסן טראַקט, און אויפֿן האַרצן מיר איז גוט, משונה גוט, ברייט און פֿרײַ און ליכטיק אויף דער נשמה, פֿאָרט דאָס ערשטע מאָל אַרויס אויף גאָטס וועלטל, איינער אַליין, אַ בעל-הבית, הייסט עס, פֿאַר זיך! און איך שפּאַר מיך אָן און צעלייג מיך אין שליטן גאָר מעשׂה פּריץ.... נאָר ווינטער, ווי

וואַרם איר זאָלט ניט גיין אָנגעטאָן, נאָר אַז דער פֿראָסט נעמט גוט דורך, גלוסט זיך אָפּשטעלן זיך אָנוואַרעמען, איבערכאַפּן דאָס אָטעם און פֿאָרן ווײַטער. און עס שטעלט זיך מיר פֿאָר, אין דמיון געוויינטלעך, אַ קרעטשמע אַ וואַרעמע, אַ סאַמאָוואַר אַ זודיקער און אַ ראָסעלפֿליישל אַ פֿרישינקעס מיט אַ הייסער יויך.... פֿון אַזעלכע מחשבֿות הויבט מיר אָן קלעמען דאָס האַרץ, פּשוט עס ווילט זיך עפּעס נעמען אין מויל אַרײַן. איך הויב אָן אַרײַנשמועסן מיט מײַן ערל מכח אַ קרעטשמע, איך וויל געוואָר ווערן, צי ס׳איז נאָך ווײַט? ענטפֿערט ער מיר: באַ-ני, ניין הייסט דאָס. פֿרעג איך אים: שוין נאָענט? ענטפֿערט ער מיר: עהע, יאָ הייסט דאָס. וויפֿיל נאָענט -- דאָס איז שווער בײַ אים אַרויסצוציִען פֿונעם מויל, כאָטש טו זיך אָן אַ מעשׂה! און איך שטעל מיר פֿאָר, וואָס וואָלט געווען, למשל, ווען אויפֿן ערלס אָרט זאָל זײַן אַ ייִד, להבֿדיל, וואָלט ער דאָך מיר קלאָר געמאַכט ניט נאָר וווּ די קרעטשמע איז, נאָר אַפֿילו ווער עס האַלט די קרעטשמע, ווי אַזוי מע רופֿט אים, און וויפֿל קינדער ער האָט, און וואָס ער צאָלט פֿאַר דער קרעטשמע, און וואָס ער האָט פֿון איר, און וויפֿיל יאָר זיצט ער דאָ, און ווער איז געזעסן פֿריִער -- גאַנצע פּעק וואָלט ער מיר דערציילט. אַ מאָדנע פֿאָלק דאָס איז! איך מיין טאַקע אונדזערע ייִדעלעך זאָלן געזונט זײַן. ס׳איז גאָר אַן אַנדער בלוט, כלעבן!.... האָב איך מיר, הייסט דאָס, געטרוימט וועגן אַ קרעטשמע אַ וואַרעמע, געפֿאַנטאַזירט מכח אַ סאַמאָוואַר אַ הייסן, וכדומה אַזעלכע גוטע זאַכן, ביז גאָט האָט רחמנות געהאַט, מײַן ערל האָט אַ שמאָצקע געטאָן צום פֿערדל, פֿאַרקערעוועט דעם שליטן אַביסל אויף אַ זײַט, און עס האָט זיך באַוויזן אַ קליין גרוי שטיבל, באַשאָטן מיט ווײַסן פֿון אויבן ביז אַראָפּ, אַ פֿעלד קרעטשמע, וואָס אינעם ווײַסן שנייענדיקן פֿעלד זעט זי אויס איינע אַליין עפּעס משונה עלנט, ווי אַ פֿאַרוואָרפֿענע, אַ פֿאַרגעסענע מצבֿה.... צוגעפֿאָרן צו דער קרעטשמע גאַנץ ברייטלעך, האָט זיך מײַן ערל גענומען מיטן פֿערד און שליטעלע אין שטאַל אַרײַן, און איך האָב מיך געלאָזט גלײַך אין קרעטשמע אַרײַן, געגעבן אַן עפֿן די טיר און... געבליבן שטיין אויף דער שוועל, ניט אַהער, ניט אַהין! וואָס איז די מעשׂה? די מעשׂה איז אַ שיינע מעשׂה, נאָר אַ קורצע: אין מיטן דער קרעטשמע אויף דער ערד ליגט אַ מת, איבערגעדעקט מיט שוואַרצן, צוקאָפּנס שטייען אַ פּאָר מעשענע לײַכטער מיט קליינע ליכטלעך, אַרום און אַרום זיצן קליינע קינדער, אָפּגעריסן-אָפּגעשליסן, שלאָגן זיך מיט די הענטעלעך אין קאָפּ, קלאָגן, וויינען, יאָמערן, שרײַען: "מאַ-מע! מאַמע!" און עפּעס אַ הויכער מיט לאַנגע פּאות, מיט אַ זומערדיקער צעריסענער נאַקידקע, עפּעס גאָר נישט נאָכן סעזאָן, שפּאַנט אַרום הין און צוריק מיט די לאַנגע פֿיס און ברעכט די הענט און רעדט צו זיך אַליין: "וואָס טוט מען? וואָס טוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טאָן?"....

אַוודאי האָב איך פֿאַרשטאַנען אויף וואָס פֿאַר אַ חתונה איך בין דאָ אָנגעקומען! דער ערשטער געדאַנק מײַנער איז אַפֿילו געווען: נח, אַנטלויפֿן! און איך האָב זיך אַ נעם געטאָן צוריק און געוואָלט מאַכן פֿיס. נאָר עס האָט זיך צוגעמאַכט הינטער מיר די טיר און עס האָט מיך עפּעס ווי צוגעקאָוועט צו דער שוועל, און כ'האָב נישט געקאָנט רירן פֿון אָרט. דערזען פֿאַר זיך אַ פֿרישן פּאַרשוין, האָט דער הויכער ייִד מיט די לאַנגע פּאות זיך אַ לאָז געטאָן צו מיר, אויסגעצויגן צו מיר ביידע הענט, ווי אַ מענטש וואָס בעט ראַטונעק:

"וואָס זאָגט איר אויף מײַן אומגליק?" -- מאַכט ער צו מיר און באַווײַזט אויף דער חבֿרה, וואָס זיצן און וויינען. -- "געשטאָרבן בײַ זיי די מיר מאַמע נעבעך! וואָס טוט מען? וואָס טוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טאָן?"

"ברוך דיין אמת!" זאָג איך צו אים און וויל אים אָנהויבן טרייסטן מיט גוטע ווערטער, ווי געוויינטלעך, שלאָגט ער מיר איבער אין מיטן די רעד און מאַכט צו מיר אַזוי:

"פֿאַרשטייט איר מיך, אויך די אייגענע מעשׂה. זי איז געווען אַ געשטאָרבענע, מײַן ווײַב הייסט דאָס, נאָך פֿון פֿאַר אַ יאָרן, געהאַט די גוטע קרענק, די אמתע טשאַכאָטקע; זי האָט נעבעך אַליין געבעטן אויף זיך דעם טויט. נאָר וואָס דען? אָט דאָס, וואָס מיר זיצן דאָ אין אַ העק, אין מיטן פֿעלד. וואָס טוט מען? וואָס טוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טאָן? זאָל איך גיין ערגעץ אין אַ דאָרף קריגן אַ פֿורל און אָפּפֿירן זי אין שטעטל אַרײַן, -- ווי אַזוי לאָזט מען איבער דאָ די קינדער אַליין אין מיטן פֿעלד? און דאָ גייט צו נאַכט. גוואַלד, וואָס טוט מען? וואָס טוט מען? און וואָס הויבט מען אָן צו טאָן?"

בײַ די דאָזיקע ווערטער האָט זיך מײַן ייִד עפּעס מאָדנע צעוויינט, אָן טרערן, גלײַך ווי צעלאַכט זיך, און האָט אַרויסגעלאָזט אַ משונה קול פֿונעם האַלדז, גלײַך ווי געהוסט: "הו-הו-הו!" -- אַ שטיק געזונט האָט בײַ מיר צוגענומען דער דאָזיקער ייִד! וואָס מיר הונגער? ווער מיר קעלט? איך האָב פֿאַרגעסן אַלצדינג מיט אַלץ מיט אַנאַנדער און רוף זיך אָן צו אים:

"איך פֿאָר פֿון זוואַהיל פֿאָר איך קיין ראַדאַמישלי, און אַ פֿור האָב איך זייער אַ ווילע. איז אויב דאָס שטעטל, וואָס איר זאָגט, איז ניט ווײַט פֿון

דאַנען, קאָן איך אײַך צוליב טאָן געבן די פֿור, און אַליין וועל איך
צוּוואַרטן דאָ, אויב עס דאַרף ניט געדויערן.״

״אוי, לאַנג לעבן זאָלט איר פֿאַר דער מצווה! עולם הבא וועט איר זיך
קויפֿן, ווי איך בין אַ ייִד, עולם הבא!״ מאַכט ער צו מיר און כאַפּט מיך
שיער אַרום קושן. ״דאָס שטעטל איז ניט ווײַט פֿון דאַנען, סך-הכל אַ
געדויערן וועט דאָס אָפּפֿירן ניט מער ווי אַ שעה - ווערסט פֿיר אָדער פֿינף.
צײַט, און איך שיק אײַך באַלד אָפּ דאָס פֿורל צוריק. עולם הבא וועט איר
זיך קויפֿן, ווי איך בין אַ ייִד, עולם הבא! קינדער! שטייט אויף פֿון דער ערד
און דאַנקט, קושט דעם דאָזיקן יונגנמאַן אין די הענט אַרײַן, אין די פֿיס
אַרײַן, ער גיט אונדז זײַן פֿור גיט ער אונדז, וועל איך אָפּפֿירן די מאַמע
אויפֿן הייליקן אָרט! עולם הבא, ווי איך בין אַ ייִד, עולם הבא!״

דאָס וואָרט ״שׂמחה״ איז ניט שײַך אַהער, וואָרום די קינדער האָבן
דערהערט ״אָפּפֿירן די מאַמע,״ זענען זיי צוגעפֿאַלן צו איר און ערשט
אָנגעהויבן וויינען איבער אַ נײַעס נאָך מיט מער פֿרישקייט. נאָר אַ בשׂורה
איז דאָס בײַ זיי געווען אַוודאי אַ גרויסע, וואָס סע האָט זיך געפֿונען אַ
מענטש, וואָס טוט מיט זיי אַ חסד; נאָר גאָט אַליין האָט אים אַהער
געבראַכט! מע האָט אויף מיר געקוקט, ווי אויף אַן אויסלייזער, עפּעס אַ
מין אליהו הנביא, און איך מוז אײַך זאָגן דעם ריינעם אמת, איך אַליין
האָב אויף זיך געקוקט בשעת מעשׂה ווי אויף ניט קיין געוויינלעכן מענטשן
און בין אויסגעוואַקסן מיט אַ מאָל בײַ זיך אין די אויגן, געוואָרן אָט דאָס,
וואָס מע רופֿט אָן ״העלד.״ אין דער מינוט בין איך גרייט געווען
איבערטראָגן בערג, איבערקערן וועלטן; נישטאָ, דאַכט זיך, די זאַך, וואָס
זאָל זײַן פֿאַר מיר שווער. און עס האָט זיך אַרויסגעריסן בײַ מיר פֿונעם
מויל:

״ווייסט איר וואָס? איך וועל זי טאַקע אַליין אַוועקפֿירן מיט מײַן ערל
הייסט דאָס, פֿאַרשפּאָרן אײַך מטריח זײַן, אָפּרײַסן פֿון די קינדער.״ און
וואָס ווײַטער איך האָב גערעדט, האָט דאָס דאָזיקע געזינדל אַלס מער
געוויינט, געוויינט און געקוקט אויף מיר, ווי אויף אַ מלאך פֿונעם הימל,
און איך בין בײַ זיך אין די אויגן געוואַקסן אַלץ העכער און גרעסער, כמעט
ביזן הימל, פֿאַרגעסן בשעת מעשׂה, אַז בסך-הכל האָב איך גאָר מורא זיך
צוצורירן צו אַ מת, און האָב אַליין מיט מײַנע הענט געהאָלפֿן אים
אַרויסטראָגן און אַרויפֿלייגן אויפֿן שליטן, צוגעזאָגט מײַן ערל נאָך אַ חצי
פֿויגל מיט נאָך אַ מזומנעם טרונק בראָנפֿן. תחילת האָט זיך מײַן ערל
אַפֿילו א ביסל געקראַצט אין דער פּאָטיליצע, אונטערגעוואָרטשעט

אונטער דער נאָז, נאָר נאָכן דריטן קעלישעק איז ער געוואָרן ווייכער, און מיר זענען אַוועק אין וועג אַריַין אַלע דריַי, דאָס הייסט, איך און, להבֿדיל, דער ערל און די געשטאָרבענע קרעטשמערקע חוה-נחמה, אַזוי האָט מען זי גערופֿן, חוה-נחמה בת רפאל-מיכאל, איך געדענק דאָס אַזוי ווי היַינט, וואָרום אַ גאַנץ וועג האָב איך מיר געחזרט דעם נאָמען, וואָס דער מאַן אירער האָט מיר אָנגעזאָגט עטלעכע מאָל, וואָרום בשעת מע וועט זי דאַרפֿן מקבר זיַין, טאָן איר רעכט און בעטן זי מחילה וועט מען מוזן וויסן איר אמתן נאָמען. האָב איך אַ גאַנץ וועג געחזרט אויף אויסנווייניק: חוה-נחמה בת רפאל-מיכאל! חוה-נחמה בת רפאל-מיכאל! חוה-נחמה בת רפאל מיכאל! און מחמת חזרן האָב איך פֿאַרגעסן איר מאַנס נאָמען, כאָטש נעמט מיר אַראָפּ דעם קאָפּ! ער האָט מיר איבערגעגעבן זיַין נאָמען אויך און צוגעזאָגט, אַז איך וועל קומען אין שטעטל אַריַין און וועל נאָר אָנרופֿן זיַין נאָמען, אַזוי וועט מען באַלד צונעמען ביַי מיר דעם מת, און איך וועל מיר קאָנען פֿאָרן וויַיטער, מחמת ער איז דאָרטן, אין יענעם שטעטל, זאָגט ער, כּמה וכמה יאָרן אַ יום-טובֿניק, דאָס הייסט, אַלע ימים-נוראָיִם פֿאָרט ער אַהין אויף יום-טובֿ און עס קאָסט אים געלט אין שול צו דער שיסל און, להבֿדיל, אין מרחץ און אומעטום, זאָגט ער, גיט ער זיי צו לייזן גוזמי-גוזמאות! און נאָך עפּעס האָט מיר אָנגעזאָגט דער קרעטשמער, אָנגעטורקעט אַ פֿולן קאָפּ, וווהין איך זאָל צופֿאָרן, און וואָס איך זאָל זאָגן, נאָר ס׳איז אַלצדינג מיט א ַמאָל אַרויסגעפֿלויגן ביַי מיר פֿונעם מוח, איר זאָלט זאָגן, ס׳זאָל איבערבליַיבן כאָטש אַ האַלב וואָרט -- גאָלע גאָרניט! מיַינע אַלע געדאַנקען האָבן זיך געדרייט נאָר אַרום איין זאַך: איך פֿיר אַ טויטן -- און דאָס אַליין איז שוין געווען גענוג, עס זאָלן מבולבל ווערן ביַי מיר אַלע מיַינע מחשבֿות און איך זאָל פֿאַרגעסן אַפֿילו, ווי אַזוי מע רופֿט מיך, וואָרום פֿון קינדוויַיז אָן האָב איך מורא פֿאַר אַ טויטן אימת-מות! בליַיבן איינער אַליין מיט אַ טויטן נאָך עד-היום -- איר זאָלט מיך אָפּגילטן! עס דאַכט זיך מיר אויס, אַז די האַלב-צוגעמאַכטע כּלומרשט-פֿאַרגלאָצטע אויגן קוקן אויף מיר און זען מיך, און די צוגעשלאָסענע טויטע ליפּן וועלן זיך אָט באַלד אויפֿעפֿענען און עס וועט זיך לאָזן הערן אַ משונה קול, ווי פֿון אונטער דער ערד, וואָס פֿונעם כּוח הדמיון אַליין קאָן מען פֿאַלן חלשות! ניט אומזיסט דערציילט מען זיך אָן ביַי אונדז מעשׂיות וועגן מתים, ווי אַזוי מענטשן זענען פֿון שרעק אַליין געפֿאַלן חלשות, אַראָפּ פֿון זינען אָדער גאָר געבליבן אויפֿן אָרט....

זענען מיר, הייסט דאָס, געפֿאָרן אין דריַיען מיטן מת. דעם מת האָב איך אָפּגעטראָטן איינע פֿון מיַינע קישנס און אַנידערגעלייגט אין שליטן אין דער ברייט ביַי מיר צופֿוסנס, און בכדי עס זאָלן מיר ניט פּלאָנטען זיך קיין אומעטיקע מחשבֿות, האָב איך גענומען קוקן אַרויף אין הימל אַריַין און

שטילערהייט געחזרט זיך: חוה-נחמה בת רפאל-מיכאל! חוה-נחמה בת רפאל-מיכאל! אַזוי לאַנג, ביז עס האָבן זיך די נעמען אָנגעהויבן פּלאָנטערן בײַ מיר אין זכּרון און ס׳איז שוין אויסגעקומען: חוה-רפאל בת נחמה-מיכאל, און רפאל-מיכאל בת חוה-נחמה, און האָב גאָר ניט באַמערקט, אַז עס הויבט עפּעס אָן ווי צו ווערן אַלץ טונקעלער און טונקעלער, דער ווינט בלאָזט אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער, און דער שניי הערט ניט אויף צו שיטן און צו שיטן און פֿאַרשיטן דעם וועג אַזוי, אַז דער שליטן גייט אויף גאָטס באַראַט, אין דער וועלט אַרײַן, און מײַן ערל עפּעס הער איך וואָרטשעט, פֿריִער שטילערהייט, נאָך דעם העכער און שטאַרקער, און איך וואָלט געמעגט שווערן, אַז ער בענטשט מיך מיט אַ דרייגאָרנדיקער ברכה...

פֿרעג איך אים: "גוי, וואָס איז מיט דיר?" ענטפֿערט ער מיר מיט אַ שפּײַ און מיט אַ רציחה, זאָל גאָט שומר ומַציל זײַן, און עס עפֿענט זיך בײַ אים דאָס מויל און ער פֿאַרשיט מיך מיט ווערטער: סטײַטש, זאָגט ער, איך האָב אים גאָר אומגליקלעך געמאַכט מיט זײַן פֿערדל! איבער דעם, וואָס מיר האָבן גענומען אַ טויטן אויפֿן שליטן, איז דאָס פֿערדל אַראָפּ פֿונעם וועג, און מיר בלאָנדזשן, און גאָט ווייסט ביז וואַנען מיר וועלן נאָך אַזוי בלאָנדזשן, וואָרום אָט ווערט נאַכט, זענען מיר גאָר אַרפֿאַלענע!....אַוודאי האָט ער מיר אָנגעזאָגט אַ שיינע בשׂורה, און איך בין גרייט געווען פֿאָרן צוריק אין קרעטשמע אַרײַן, אָפּפֿירן צוריק דו מצוה, אַן עק, אויס עולם-הבאַ! זאָגט מיר אָבער דער ערל, אַז איצטער איז שוין פֿאַרפֿאַלן, נישטאָ ניט קיין אַהין ניט קיין צוריק, וואָרום מיר דרייען זיך ערגעץ אין מיטן פֿעלד, דער שוואַרץ-יאָר ווייסט ווו!....דער וועג איז פֿאַרשאָטן, דער הימל איז פֿינסטער, ס׳איז שוין שטאָק-נאַכט, דאָס פֿערדל איז אויסגעמוטשעט צום טויט. אַ מיתה משונה זאָל קומען, זאָגט ער, אויף דעם קרעטשמער און אויף אַלע קרעטשמערס פֿון דער גאַנצער וועלט! נעכײַ וואָלט ער זיך, זאָגט ער, פֿריִער אויסגעבראָכן אַ פֿוס, איידער ער האָט זיך אָפּגעשטעלט נעבן דער דאָזיקער קרעטשמע! נעכײַ-בי וואָלט זיך, זאָגט ער, אים געשטעלט פּאָפּעריק דאָס ערשטע גלעזל בראָנפֿן, איידער ער האָט זיך געלאָזט צורעדן טאָן אַזאַ נאַרישקייט -- נעמען צו זיך אַן אומגליק אין שליטן אַרײַן, און איבער אַ האַלבן שמאַרדאָווינעץ פֿאַרפֿאַלן ווערן דאָ אין מיטן פֿעלד, צו אַלדי רוחות, מיטן פֿערדל אינײינעם! מילא ער, זאָגט ער, איז נאָך ווי עס איז, אפֿשר איז אים באַשערט אָט דאָ אַ מיתה משונה אײַנעמען, אָבער דאָס פֿערדל נעבעך! וואָס האָט ער געהאַט צו דעם דאָזיקן פֿערדל? אַן אומשולדיקע בהמה, אַ סקאָטינע, וואָס ווייסט זי?....

איך וואָלט געמעגט שווערן, אַז טרערן הערן זיך בײַ אים אין קול....איך וויל אים אויסרעדן דאָס האַרץ, זאָג אים צו נאָך אַ חצי פֿויגל מיט נאָך צוויי גוטע טרונק בראָנפֿן, ווערט ער מלא כּעס און זאָגט מיר גאַנץ אָפֿן, אַז טאָמער וועל איך ניט אַנטשוויגן ווערן, נעמט ער און וואַרפֿט מיר גאָר אַרויס די מציאה פֿונעם שליטן! און איך טראַכט מיר: וואָס טו איך, אַ שטייגער, אַז ער נעמט טאַקע חלילה און וואַרפֿט מיר אַרויס דעם מת פֿונעם שליטן מיט מיר אין איינעם? אַ קשיא אויף אַן ערל, אַז ער ווערט אין כּעס?....און איך מוז שוין שטומען, זיצן אין שליטן אײַנגענאַרעט אין די קישנס און היטן זיך, איך זאָל כאָטש ניט אַנטשלאָפֿן ווערן, וואָרום, ראשית, ווי אַזוי שלאָפֿט מען, אַז סע ליגט אַ מת פֿאַר די אויגן? והשנית, האָב איך געהערט, אַז ווינטער אויפֿן פֿראָסט טאָר מען ניט שלאָפֿן; מע קאָן אַזוי פֿאַוואָלינקע אַנטשלאָפֿן ווערן אויף אייביק..

.נאָר, ווי אויף צו להכעיס, קלעפּן זיך מיר די אויגן דווקא צו כאַפּן אַ דרימל. איך וואָלט אין דער מינוט, דאַכט מיר, אַוועקגעבן פֿאַר איין דרימל מי יודע וויפֿל!....און איך רײַס מיר די אויגן, און די אויגן פֿאָלגן ניט, און זיי שליסן זיך פּאַוואָלינקע, און עפֿענען זיך אויף, און שליסן זיך ווידער אַ מאָל, און דער שליטן שליטלט זיך איבערן ווײַסן, טיפֿן, ווייכן שניי, און עפּעס אַ מאָדנע זיסקייט צעגיסט זיך אין אַלע מײַנע אברים, און איך פֿיל עפּעס אַ משונה גוצקייט, און עס גלוסט זיך מיר, אַז די זיסקייט מיט דער גוצקייט זאָל געדויערן נאָך און נאָך, אַ סך זאָל עס געדויערן, לאַנג זאָל עס געדויערן....נאָר אַ זײַטיקער כּוח, איך ווייס ניט פֿון וואַנען, שטייט און טאָרעט מיך: "שלאָף ניט, נח, שלאָף ניט". און איך רײַס אויף מיט גוואַלד די אויגן, און פֿון יענער זיסקייט לאָזט זיך אויס אַ מין קעלט אינעווייניק אין אַלע אברים, און פֿון יענער גוצקייט -- אַ מין מרה-שחורה מיט אַ מורא, מיט אַ פּחד, מיט אַן אומעט, זאָל זיך דער אויבערשטער מרחם זײַן! עס ווײַסט זיך מיר אויס, אַז מײַן מת רודערט זיך, דעקט זיך אָפּ און קוקט אויף מיר מיט האַלב-צוגעמאַכטע אויגן, ווי איינער רעדט: "וואָס האָסט דו געהאַט צו מיר, יונגערמאַן, אומברענגען אַ טויטע ייִדינע, אַ מאַמע פֿון קליינע קינדער, נישט ברענגען זי צו קבֿר ישראל?....

און דער ווינט בלאָזט, פּײַפֿט מיט אַ קול פֿון אַ מענטשן, פּײַפֿט מיר גלײַך אין אויער אַרײַן, רוימט מיר אײַן אַ שרעקלעכן סוד....און שרעקלעכע מחשבֿות, מוראדיקע געדאַנקען, דמיונות קריכן מיר אין קאָפּ אַרײַן, און עס שטעלט זיך מיר פֿאָר, אַז מיר אַלע זענען דאָ אונטערן שניי, אַלע: איך און, להבֿדיל, דער ערל און דאָס פֿערדל זײַנס און דער מת....מיר אַלע

זענען טויט, נאָר דער מת -- מערקווירדיק! -- נאָר דער מת אַליין, דעם קרעטשמערס ווײַב, איז לעבעדיק....

און פּלוצעם דערהער איך, מײַן ערל סמאָצקעט דעם פֿערדל עפּעס זייער פֿריילעך, דאַנקט גאָט און צלמט זיך אין דער פֿינסטער און זיפֿצט, און אַ נײַע נשמה זעצט ער אַרײַן אין מיר, און איך דערזע פֿון דער ווײַטן בלישטשעט אַרויס אַ פֿײַערל. דאָס פֿײַערל באַווײַזט זיך, ווערט באַלד פֿאַרשוווּנדן און באַווײַזט זיך נאָך אַמאָל ״אַ ישוב,״ טראַכט איך מיר, און דאַנק און לויב גאָט מיטן גאַנצן האַרצן, און רוף מיך אָן צו מײַן ערל: ״אַ פּנים, מיר זענען שוין, זאָג איך, אויף אַ שטיקל דרך? עס ווײַזט אויס, זאָג איך, אַז מיר זענען באַלד אין שטעטל?״

-- ״עהע!״-- מאַכט צו מיר דער ערל מיט'ן פֿריעריקן קורצן, שטילן טאָן, שוין אָן אַ שום כּעס, און עס ווילט זיך מיר אַרומנעמען אים פֿון הינטן און אים געבן אַ קוש אין פּלייצע פֿאַר דער גוטער בשׂורה, פֿאַר זײַן גוטן קורצן שטילן ״עהע,״ וואָס איז טײַערער בײַ מיר איצטער פֿון דער שענסטער קלוגער דרשה.

--״ווי אַזוי רופֿט מען דיך?״ -- פֿרעג איך אים, און עס וווּנדערט מיך, פֿאַרוואָס האָב איך אים ביז אַהער ניט געפֿרעגט זײַן נאָמען.

״מיקיטאַ״-- ענטפֿערט ער מיר קורץ מיט איין וואָרט ווי זײַן שטייגער.

״מיקיטאַ?״-- חזיר איך איבער נאָך אַמאָל, און דער נאָמען ״מיקיטאַ״ באַקומט בײַ מיר אַ מאָדנעם חן. ״עהע!״-- ענטפֿערט ער מיר דערויף, ווי געוויינטלעך, און עס גלוסט זיך מיר זייער, אַז מיקיטאַ זאָל מיר נאָך עפּעס זאָגן, כאָטש צוויי-דרײַ ווערטער ווילט זיך מיר פֿון אים האָרכן, און מיקיטאַ ווערט מיט אַמאָל טײַער בײַ מיר אין די אויגן. אויך דאָס פֿערדל זײַנס ווערט בײַ מיר טײַער, מאָלע חן. און איך מאַך מיט אים אַ שמועס וועגן זײַן פֿערדל; איך זאָג אים, אַז בײַ אים איז אַ ווויל פֿערדל. זייער אַ ווויל פֿערדל! ענטפֿערט מיר מיקיטאַ: ״עהע״. ״און אַ שליטן איז בײַ דיר, מיקיטאַ, זאָג איך, אויך אַ ווילער! ״ענטפֿערט ער מיר: ״עהע״. און מער וויל מײַן מיקיטאַ קיין וואָרט נישט זאָגן, כאָטש בראָק אים אויף צען שטיקלעך! ״האָסט פּײַנט, זאָג איך צו אים, רעדן, מיקיטאַ-סערדצע?״ -- ענטפֿערט ער מיר: ״עהע״. און איך צעלאַך מיך, ס'איז מיר פֿריילעך, גוט און פֿריילעך, גלײַך ווי איך האָב דאָ אײַנגענומען אָטשאַקאָוו, אָדער

געפֿונעם אַן אוצר, אָדער אַנטדעקט אַ נײַעס, וואָס קיינער האָט דערפֿון ניט געוווּסט, -- מיט איינעם וואָרט, איך בין גליקלעך-איבערגליקלעך!

טאָמער ווייסט איר וואָס? עס האָט זיך מיר געוואָלט אויפֿהויבן דאָס קול און אָנהויבן זינגען, ווי איר זעט מיך לעבן! ס'איז בײַ מיר פֿון תּמיד אָן אַזאַ טבֿע, אַז עס מאַכט זיך אַ מאָל, ס'איז מיר גוט אויפֿן האַרצן, זינג איך. מײַנע זאָל לעבן ווייסט שוין מײַן כאַראַקטער, פֿרעגט זי מיך: "וואָס איז שוין, נח? וויפֿל האָסט דו פֿאַרדינט, וואָס דו האָסט זיך אַזוי צעזונגען?" בײַ די ווײַבער קומט אויס, נאָך זייער ווײַבערשן שׂכל, אַז פֿריילעך איז אַ מענטש נאָר דעמאָלט, ווען ער פֿאַרדינט; אַנדערש קאָן נאָר אַ מענטש ניט זײַן אויפֿגעלייגט. פֿון וואַנען נעמט זיך דאָס, אַ שטייגער, וואָס אונדזערע ווײַבער זענען אַ סך מער להוט נאָך געלט, ווי מיר, מאַנספּאַרשוינען? דאַכט זיך, ווער האָרעוועט אויפֿן געלט? מיר, צי זיי? נאָר שאַ! מיר דאַכט, איך בין שוין ווידער פֿאַרקראָכן קיין בויבעריק.

זענען מיר, הייסט דאָס, געקומען מיט גאָטס הילף אין שטעטל אַרײַן נאָך פֿאַרפֿרי. דאָס שטעטל האָט געהאַלטן נאָך אין רעכטן שלאָף, ס'איז נאָך געווען ווײַט צו טאָג, קיין פֿײַערל זעט מען ניט אין ערגעץ. קוים דערזען אַ שטיבל מיט אַ גרויסן טויער און מיט אַ בעזעמל אויפֿן טויער -- אַ סימן פֿון אַן אַכסניא, האָבן מיר זיך אָפּגעשטעלט, אַראָפּגעקראָכן און גענומען בײדע, איך מיט מיקיטאַן, קלאַפּן מיט די קולאַקעס אין טויער אַרײַן. געקלאַפּט-געקלאַפּט, קוים מיט צרות, גאָט האָט געהאָלפֿן, מיר האָבן דערזען אַ פֿײַערל אין פֿענסטער; נאָך דעם האָבן מיר דערהערט, עמיצער שליאַפּעט מיט די פֿיס און עס לאָזט זיך הערן אַ קול פֿון יענער זײַט טויער: ווער איז?

--"עפֿנט, זאָג איך, פֿעטער, וועט איר פֿאַרדינען עולם הבא!"

--"עולם הבא? ווער זײַט איר?" -- מאַכט דאָס קול פֿון יענער זײַט און הויבט אָן עפֿענען דעם שלאָס.

--"עפֿנט אויף, זאָג איך, איך האָב געבראַכט צו פֿירן אַהער אַ מת."

--"אַ וואָס?"

--"אַ מת!"

--"וואָס הייסט אַ מת?"

--"אַ מת הייסט אַ געשטאָרבענער. אַ געשטאָרבענע ייִדענע האָב איך אַהער געבראַכט צו פֿירן פֿון אַ דאָרף, פֿון אַ קרעטשמע.
און פֿון יענער זײַט טויער איז געוואָרן שטיל. מע האָט נאָר געהערט, ווי עס האָט זיך צוגעמאַכט צוריק דער שלאָס און די פּיס האָבן אַוועקגעשליאַפּעט ווײַטער, און אויך דאָס ליכט איז פֿערלאָשן געוואָרן -- און גיי שרײַ חי וקיים! האָט דאָס מיך שוין פֿאַרדראָסן, און איך רוף מיך אָן צו מײַן ערל, ער זאָל מיר העלפֿן קלאַפּן מיט די קולאַקעס אין פֿענסטער אַרײַן. און מיר האָבן זיך גענומען ביידע קלאַפּן אַזוי געשמאַק, אַז דאָס פֿײַערל האָט זיך ווידער אָנגעצונדן און דאָס קול האָט זיך ווידער געלאָזט הערן פֿון יענער זײַט טויער:

--"וואָס ווילט איר האָבן פֿון מײַן לעבן? וואָס פֿאַר אַ פּריטשעפּע?"

--"אין גאָטס ווילן," -- בעט איך זיך בײַ אים ווי בײַ אַ גזלן, -- "האָט רחמנות, איך בין דאָ מיט אַ מת!"

--"מיט וואָסער אַ מת?"

--"דעם קרעטשמער'ס ווײַב".

--"וואָסער קרעטשמער?"

--"איך האָב פֿאַרגעסן ווי ער הייסט, נאָר זי רופֿט מען חוה-מיכאל בת חנה- רפאל, מיין איך חַנה-רפאל בת חוה-מיכאל. חַנה-חוה-חַנה, מיין איך..."

--"איר וועט ניט אַוועקגיין פֿון דאַנען, שלימזל! אָט גיס איך אײַך אָפּ מיט אַן עמער וואַסער!"

אַזוי מאַכט צו מיר דער בעַל-אכסניא און שליאָפּקעט אַוועק פֿונעם פֿענסטער און פֿארלעשט דאָס פֿײַערל -- און גיי טו אים עפּעס!....ערשט העט-העט, אין אַ שעה אַרום, אַז עס האָט אָנגעהויבן שאַריען אויף טאָג, האָט זיך אויפֿגעעפֿנט אַ שטיקל טויער און עס האָט זיך אַרויסגעשטעקט אַ שוואַרצער קאָפּ מיט ווײַסע פֿעדערן און רופֿט זיך אָן צו מיר:

--״דאָס האָט איר געטאַרעבאַנעט אין די פֿענסטער אַרײַן?״

--״איך, ווער דען?״

--״וואָס האָט איר געוואָלט?״

--״איך האָב געבראַכט אַ מת.״

--״אַ מת? פֿירט אים צו צום שמש פֿון חבֿרה-קדישא.״

--״ווּ זיצט דאָ דער שמש אײַערער? ווי אַזוי רופֿט מען אים?״

--״יחיאל רופֿט מען אים, דעם שמש, און זיצן זיצט ער באַרג-אַראָפּ, טאַקע ניט ווײַט פֿון באָד.״

--״ווּ איז דאָ בײַ אײַך ערגעץ די באָד?״ ״די באָד ווייסט איר ניט? איר זענט, אַ פּנים, נישט קיין היגער? פֿון וואַנען איז אַ יונגער-מאַן?״

--״פֿון וואַנען איך בין? פֿון ראַדאַמישלי, אַ ראַדאַמישליִער בין איך, נאָר פֿאָרן פֿאָר איך פֿון זוואָהיל, און דעם מת פֿיר איך פֿון אַ קרעטשמע דאָ ניט ווײַט, טאַקע דעם קרעטשמערס ווײַב, זי איז געשטאָרבן פֿון דער טשאַכאַטקע.

--״ניט דאָ געדאַכט! וואָס זשע געהער זיך עס אָן מיט אײַך?״

--״מיט מיר? גאָרניט. איך בין דורכגעפֿאָרן פֿאַרבײַ, האָט ער מיך געבעטן, דער קרעטשמער הייסט דאָס, ער זיצט אין מיטן פֿעלד מיט פּיצלעך קינדער, ניטאָ זי ווּ צו באַהאַלטן, האָב איך מיך מישבֿ געווען, יענער בעט פֿאַרדינען עולם הבא, פֿאַר וואָס ניט?

--״די מעשׂה איז עפּעס ניט גלאַט.״ -- מאַכט ער צו מיר. -- ״איר וועט זיך מוזן זען פֿריִער מיט די גבאָים.״

--״ווער זענען בײַ אײַך, א ־שטייגער, די גבאִים? ווּ, זאָג איך, זיצן זיי?״

--"די גבאִים ווייסט איר ניט? רב שעפּסל אַ גַבאי, זיצט אויף יענער זײַט מאַרק. רב עלעזר-משה אַ גבאי, זיצט סאַמע אין מיטן מאַרק. און רב יוסי, אויך אַ גבאי, זיצט נעבן אַלטן בית-הַמדרש. דער עיקר וועט איר דאַרפֿן זען זיך מיט רב שעפּסלען, ער איז דער גאַנצער טוער בײַ אונדז. אַ האַרטער ייִד, זאָג איך אײַך פריִער, איר וועט אים אַזוי גיך ניט אײַנבײַסן.

--"אַ שיינעם דאַנק אײַך, זאָג איך, איר זאָלט דערלעבן אָנזאָגן בעסערע בשׂורות! ווען וועל איך קאָנען זיך מיט זיי זען?"

--"וואָס הייסט ווען? אם ירצה השם, אין דער פֿרי נאָכן דאַווענען."

--"מַזל-טוב אײַך! וואָס זשע זאָל איך טאָן דערווײַל? לאָזט מיך כאָטש אַרײַן אַ ביסל אָנוואַרעמען זיך. ס'איז בײַ אײַך אַ מין סדום. א ַפּנים?"

דערהערט די דאָזיקע ווערטער, האָט מײַן בעל-אכסניה גאַנץ פֿײַן פֿאַרשלאָסן צוריק דעם טיר -- און שאַ, שטיל, ווי אויף אַ בית הַקברות. וואָס טוט מען ווײַטער? מיר שטייען מיטן שליטן אין מיטן גאַס, מיקיטאַ פֿײַערט, וואָרטשעט, קראַצט זיך אין דער פּאָטיליצע, שפּײַט און שיט מיט דרײַגאָרנדיקע ברכות: "אַ מיתה משונה זאָל קומען, זאָגט ער, אויפֿן קרעטשמער און אויף אַלע קרעטשמערס פֿון דער גאַנצער וועלט. מילא ער אַליין, זאָגט ער, כאַפּט אים דער רויך! אָבער זײַן פֿערדל! וואָס האָט מען, זאָגט ער, צו זײַן פֿערדל, וואָס מע מאָרעט דאָס פֿון הונגער און פֿון קעלט? אַן אומשולדיקע בהמה, אַ סקאָטינע, וואָס ווייסט זי?....ס'איז מיר אַ חרפּה, אַ בושה פֿאַר דעם ערל, און איך טראַכט מיר בשעת מעשׂה: וואָס קלערט, א ַשטייגער, זײַן קאָפּ וועגן אונדז, ייִדן? וואָס פֿאַר אַ פּנים האָבן מיר, ייִדן, רחמנים בני רחמנים, קענען זיי, ערלים, גראָבע לייט, אַז איין ייִד דעם אַנדערן וויל די טיר נישט עפֿענען, לאָזט נישט אַרײַן זיך אָנוואַרעמען אַפֿילו, זענען מיר דאָך טאַקע ווערט דרײַ מאָל אַזוי פֿיל, וואָס מיר האָבן!....און אָט אַזוי בין איך מצדיק את הדין, דאָס הייסט, איך געפֿין פֿאַר רעכט אַלצדינג, וואָס מיר האָבן, און מאַך שולדיק דעם גאַנצן כלל, ווי געווײנטלעך אַ ייִד בשעת דער אַנדערער ייִד וויל אים נישט טאָן קיין טובֿה.

קיין אומה ולשון רעדט ניט אויף אונדז אַזוי פֿיל שלעכץ, ווי מיר אַליין. טויזענט מאָל אַ טאָג קאָנט איר הערכן פֿון וואָסער אַ ייִדן איר ווילט אַזעלכע מינים ווערטער: "אַ ייִד איז דיר קיין קאַטאָוועס ניט!" "מיט אַ ייִדן ווילט איר עפּעס מאַכן?" "מיט אַ ייִדן איז גוט קוגל עסן!" "דאָס קאָן

נאָר אַ ייִד!״ ״הערסט דו, דערויף איז דאָך עס אַ ייִדוניו״ ״און, אַ ייִד, אַ ייִד!״ וכדומה אַזעלכע שיינע אַטעסטאַציעס, קאָמפּלימענטן. איך וואָלט אַ בעלן געווען וויסן, ווי אַזוי איז בײַ ׳זיי׳, אַז עס מאַכט זיך, איינער דעם אַנדערן וויל ניט העלפֿן, -- פֿאַלט מען אויך אָן אויפֿן כלל און מע זאָגט, אַז דאָס גאַנצע פֿאָלק איז ניט ווערט וואָס די ערד טראָגט דאָס? נאָר שאַ! איך בין שוין, דאַכט מיר, ווידער אַוועק קיין בויבעריק....

שטייען מיר, הייסט דאָס, מיטן שליטן אין מיטן מאַרק און וואַרטן ביז עס וועט ווערן רעכט טאָג און די שטאָט וועט אָנהייבן אַרויסווײַזן סימָנים, אַז זי לעבט. און כּך-הוה. עס האָט זיך געלאָזט הערן ערגעץ אַ רוק פֿון אַ טיר, אַ קרעכץ פֿון אַן עמער, פֿון אַ צוויי-דרײַ קוימענס האָט זיך באַוויזן אַ רויך, און אַ קרייען פֿון הינער האָט זיך געלאָזט הערן אַלע מאָל שטאַרקער און לעבעדיקער; עס האָבן זיך געעפֿנט אַלע טירן און עס האָבן זיך אָנגעהויבן באַווײַזן גאָטס באַשעפֿענישן אין געשטאַלטן פֿון בהמות, קעלבלעך, ציגן און, להבֿדיל, ייִדן, ווײַבער און מיידלעך, פֿאַרבונדן מיט וואַרעמע שאַלן און פֿאַרוויקלט ווי די ליאַלקעס, אײַנגעהויקערט אין דרײַען און יבערגעפֿרוירן ווי די קיסליצעס -- הקיצור, מײַן שטעטל האָט אויפֿגעלעבט, ווי אַ לעבעדיקער מענטש, אַ שטייגער. עס האָט זיך אויפגעכאַפּט, אָפּגעגאָסן נעגל-וואַסער, געכאַפּט אויף זיך דאָס מלבוש און גענומען זיך צו דער אַרבעט: די מאַנסבילן צו עבֿודת-הבורא, דאַוונען, לערנען, זאָגן תהלים, און די ווײַבער צו די אויוונס, צו די באַקדײַשעס, צו די קעלבלעך מיט די ציגן, און איך האָב מיך גענומען צו נאָכפֿרעגן זיך אויף די גבאים: וווּ זיצט דאָ ערגעץ רב שעפּסל, רב אלעזר-משה, רב יוסי? נעמט מען מיך צום עקזאַמען: וואָסער שעפּסל, וואָסער אלעזר-משה און וואָסער יוסי! פֿאַראַן, זאָגן זיי, דאָ אין שטעטל עטלעכע שעפּסלען, עטלעכע אלעזר-סשהס און עטלעכע יוסיס. און אַז איך האָב זיי געזאָגט, אַז איך דאַרף צו די גבאים פֿון חבֿרה-קדישא, האָבן זיי זיך ווי דערשראָקן און גענומען אויסטאַפּן בײַ מיר, וואָס באַדאַרף עס אַ יונגערמאַן אַזוי פֿרי צו די גבאים פֿון חבֿרה-קדישא? האָב איך מיך נישט געלאָזט לאַנג טאַפּן און האָב זיי אַנטפּלעקט מײַן האַרץ, אויסגעזאָגט דעם גאַנצן סוד מיט דער באָמבע, וואָס איך האָב אויף זיך גענומען. האָט איר באַדאַרפֿט זען וואָס עס האָט זיך געטאָן! איר מיינט, מע האָט זיך געכאַפּט מיך באַפֿרײַען פֿונעם אומגליק? חס ושלום!

מע איז נאָר געלאָפֿן איטלעכער באַזונדער אין דרויסן אַ קוק טאָן אויפֿן שליטן, צי עס ליגט טאַקע דאָרטן אַ מת, צי ס׳איז אַן אויסגעטראַכטע מעשׂה? און דערווײַל איז געוואָרן אַרום אונדז אַ רעדל פֿון מענטשן, וואָס

האָבן זיך געביטן, דאָס הייסט, מחמת קעלט זענען די מענטשן אַוועק און אויף זייער אָרט האָבן זיך צונויפֿגעקומען אַנדערע מענטשן, געקוקט אין שליטן אַריַין, געשאָקלט מיט די קעפּ, געקנייטשט מיט די פּלייצעס, זיך צעפֿרעגט, ווער איז דער בר-מינן, און פֿון וואַנען, און ווער בין איך, און ווי קומט ער צו מיר, און נישט געגעבן מיר קיין הילף פֿון דאַנען אַהין. קוים-קוים האָב איך געפּועל, מע זאָל מיר אָנווייַזן, ווו זיצט דאָ ערגעץ רב שעפּסל דער גבאי. האָב איך אים געטראָפֿן שטיין מיטן פּנים צו דער וואַנט, איַינגעוויקלט אין טלית ותפֿילן און דאַוונען אַזוי געשמאַק, מיט אַזאַ זיסן ניגון און מיט אַזוי פֿיל התפעלות, אַז ממש די ווענט האָבן געזונגען. ער האָט געקנאַקט מיט די פֿינגער, געבאָמקעט און געדבֿקעט זיך, געמאַכט משונה-מאָדנע העויות. איך האָב מיך, הערט איר, נאָר מחיה געווען, וואָרום. ערשטנס, האָב איך ליב גלאַט הערן אַזאַ מין דאַוונען, והשנית, האָב איך געקאָנט דערוויַיל אָנוואַרעמען אַ ביסל די איבערגעפֿרוירענע ביינער. און אַז דער רב שעפּסל האָט אויסגעדרייט צו מיר דאָס פּנים, זענען אין די אויגן ביַי אים נאָך געשטאַנען טרערן, און אויסגעזען האָט ער ביַי מיר אין די אויגן ווי אַ געטלעכער מענטש, אַ קדוש, וואָס די נשמה זייַנע איז אַזוי וויַיט פֿון דער ערד, ווי דער גרויסער פֿעטער גוף זייַנער איז וויַיט פֿונעם הימל. און מחמת ער האָט נאָך געהאַלטן אין מיטן דאַוונען און האָט נישט געוואָלט מפֿסיק זייַן, האָט ער זיך אויסגעשמועסט מיט מיר אויף "לשון-קודש", דאָס הייסט, אויף אַזאַ מין שפּראַך, וואָס באַשטייט פֿון מאַכן מיט די הענט, ווינקן מיט די אויגן, קנייטשן מיט די פּלייצעס, דרייען אַ ביסל מיטן קאָפּ און אַ ביסל מיט דער נאָז און אַ פּאָר לשון-קודש ווערטער וואַרפֿט זיך אויך דורך בתוכם. אויב איר ווילט, קאָן איך אייַך איבערגעבן דעם דאָזיקן שמועס וואָרט ביַי וואָרט; מסתמא וועט איר שוין אַליין פֿאַרשטיין וועלכעס האָט געקערט צו מיר און וועלכעס צו אים.

--"שלום-עליכם אייַך, רב שעפּסל."

--"עליכם-שלום. אי-אָ....על הספּסל...."

--"אַ דאַנק, איך בין שוין גענוג געזעסן."

--"נו-אָ?....מה? מה?"

--"איך האָב צו אייַך אַ בקשה, רב שעפּסל. איר וועט פֿאַרדינען עולם הבא."

--״עולם הבא? טובֿ....אלא מה? מה?״

--״איך האָב אײַך געבראַכט אַ מת.״

--״מת? מי מת?״

--״אָט דאָ ניט ווײַט איז פֿאַראַן אַ קרעטשמע, זיצט דאָרט אַ ייִד אַן אָרעמאַן נעבעך, איז בײַ אים, ניט דאָ געדאַכט, געשטאָרבן דאָס ווײַב פֿון דער טשאַכאַטקע, געלאָזט קינדער קליינע. אַ גאָטס רחמנות. ווען איך דערבאַרעם זיך ניט אויף זיי, ווייס איך ניט וואָס עס וואָלט נעבעך געטאָן דער קרעטשמער אין מיטן פֿעלד מיט אַ בר-מינן.״

--״ברוך דיין אמת...אלא נו?....מעות? חבֿרה-קדישא?״....

--״וואָסער מעות? ווער מיר מעות? יענער איז אַן אָרעמאַן, אַן עני ואבֿיון, אַ מטופּל מיט קינדער! איר וועט פֿאַרדינען עולם הבא, רב שעפּסל.״

--״עולם הבא? טובֿ, טובֿ מאד! אלא מה? מה? הקדש? יהודים! נו? גם כּן קבצנים! אי-אָ! נו-פֿע!״

און מחמת איך האָב ניט פֿאַרשטאַנען, וואָס ער מיינט דערמיט, האָט ער זיך מיט כּעס אויסגעדרייט ווידער אַ מאָל מיטן פּנים צו דער וואַנט און האָט שוין גענומען דאַווענען נישט מיט אַזאַ היץ ווי פֿריִער, שוין אַביסל שטילער, נידעריקער מיט אַ טאָן, כּמעט אויף אַ קוויטש, און געשאָקלט זיך גיך-גיך, מיטן קוריער-צוג, אַראָפּגעוואָרפֿן פֿון זיך דעם טלית ותּפֿילין און אָנגעפֿאַלן אויף מיר נאָך דעם מיט אַ מין כּעס, גלײַך ווי איך וואָלט אים קאַליע געמאַכט אַ יריד, געקווילעט די קאַפּאָטע. סטײַטש, זאָגט ער, דאָס שטעטל איז אַן אָרעם שטעטל, האָט אויף זיך גענוג אייגענע קבצנים, וואָס אַז זיי שטאַרבן, מוז מען זיי נאָך מאַכן אויף תכריכים, קומט מען אַהער נאָך פֿון פֿרעמדע ערטער, פֿון דער גאַנצער וועלט אַהער! אַלע אַהער!.... האָב איך מיך פֿאַרענטפֿערט ווי ווײַט מעגלעך, אַז איך בין גאָר דאָ אַוודאי גאָט די נשמה שולדיק, אַז דאָס איז נישט מער ווי אַ מת-מצווה. עלעהיי, מע האָט געפֿונען, זאָך איך, אין גאַס אַ טויטן און מע דאַרף אים טאָן זײַן רעכט, ברענגען צו קבֿר ישׂראל! איר זענט דאָך, זאָג איך, אַן ערלעכער ייִד, אַ פֿרומער, מע קאָן דאָך דערמיט פֿאַרדינען עולם הבא! איז ער נאָך מער אָנגעפֿאַלן אויף מיר, כּמעט, קאָן מען זאָגן, ער האָט

מיך דורכגעטריבן. דאָס הייסט, נישט געטריבן ממש, נאָר דערגאַנגען די יאָרן מיט ווערטער:

--"אַזוי? איר זענט אַ יונגערמאַן פֿון עולם הבא? גייט זשע זיך דורך אַ ביסל בײַ אונדז אין שטעטל, טוט עפּעס דערצו, מע זאָל אַזוי גיך ניט שטאַרבן פֿון הונגער און פֿרירן פֿון קעלט, וועט איר זיך קויפֿן עולם הבא! אַן עולם-הבא-ייִד! אַ יונגערמאַן, וואָס האַנדלט מיט עולם הבא! גייט אײַך געזונטערהייט מיט אײַער סחורה צו די הולטײַעס, אפֿשר וועלן זיי בײַ אײַך האַנדלען עולם הבא? מיר האָבן אונדזערע אייגענע מצוות און מעשׂים טובֿים, און אַז עס וועט זיך אונדז פֿאַרגלוסטן אַ חלק לעולם הבא, וועלן מיר זיך געפֿינען אַן עצה אָן אײַך!

אַזוי זאָגט צו מיר דער גבאי רב שעפּסל און באַגלייט מיך אַרויס מיט כּעס און מיט אַ רעכטן קנאַק מיט דער טיר, און איך שווער אײַך בנאמנות, -- מיר זייען זיך דאָך מיט אײַך דאָס ערשטע מאָל און אפֿשר דאָס לעצטע מאָל, -- פֿון יענעם פֿרימאָרגן אָן האָב איך באַקומען עפּעס אַ באַזונדערע מין שׂנאה צו ערלעכע אַלט-פֿרענקישע ייִדן, פֿײַנט געקריגן די, וואָס דאַווענען הויך און דבֿקהן זיך און באָמקען און מאַכן העויות, פֿײַנט געקריגן פֿרומאַקעס און אַלע מינים ייִדן, וואָס רעדן מיט גאָט, וואָס דינען גאָט און וואָס טוען אַלצדינג נאָר לשם שמים כּלומרשט פֿון גאָטס וועגן. אמת, איר וועט מיר זאָגן, אַז בײַ די הײַנטיקע, בײַ די אויפֿגעקלערטע, איז פֿאַראַן נישט מער, און אפֿשר נאָך ווינציקער, יושר ווי בײַ די אַמאָליקע, בײַ די פֿרומאַקעס? עס קאָן זײַן, אַז גערעכט זענט איר, נאָר וואָס דען? דער פֿאַרדראָס איז כאָטש ניט אַזוי גרויס, מע רעדט חאָטש ניט מיט גאָט. אַי, וועט איר פֿרעגן, למאי שלאָגן זיך די הײַנטיקע אַזוי פֿאַרן אמת, לענן-אײַן די וועלט, גלײַך ווי דער רוח כאַפּט זיי אַוועק, און קומט צו עפּעס -- לאָזט זיך אויס, אַז סע הויבט זיך גאָר ניט אָן? נאָר שאַ! איך בין שוין, דאַכט זיך, ווידער אין בויבעריק?....

האָט מיך, הייסט דאָס, דער גבאי ראשון רב שעפּסל, מחילה, דורכגעטריבן. וואָס טוט מען ווײַטער? דאַרף מען גיין ווײַטער, צו די איבעריקע, הייסט דאָס, גבאים. האָט זיך אָבער דאָ געטראָפֿן אַ נס, אַ נס מין השמים; איך האָב פֿאַרשפּאָרט גיין צו די גבאים, וואָרום די גבאים זענען געגאַנגען צו מיר, זיך באַגעגנט מיט מיר אַ נאָז קעגן אַ נאָז בײַ דער טיר, און אַ מאַך געטאָן צו מיר:

--"דאָס זענט איר אפֿשר דער יונגערמאַן פֿון דער ציג?"

--״פֿון וואָסער ציג?״ פֿרעג איך.

--״דער יונגערמאַן, הייסט עס, וואָס האָט געבראַכט צו פֿירן אַהער אַ מת - - זענט דאָס איר?״

--״יאָ, ס׳איז איך; וואָס איז דען?״

--״קומט צוריק, צו רב שעפּסלען, וועלן מיר זיך אַלע אין איינים האַלטן אַן עצה.״

--״האַלטן אַן עצה?״ זאָג איך. ״וואָס איז שוין דאָ אַן עצה? נעמט צו ביַי מיר דעם מת און לאָזט מיך אָפּ, וועט איר זיך קויפֿן עולם הבא.״

--״עמיצער האַלט איַיך דען?״ מאַכן זיי צו מיר.״ פֿאָרט איַיך מיטן מת וווהין איר ווילט, אַפֿילו קיַין ראַדאַמישלי, מיר וועלן איַיך נאָך זאָגן אַ דאַנק.״

--״אַ דאַנק איַיך פֿאַר דער עצה.״ זאָג איך צו זיי.

--״ניטאָ פֿאַר וואָס.״ מאַכן זיי צו מיר, און מיר כאַפּן זיך אַריַין אַלע דריַי צוריק צו רב שעפּסלען, און אַלע דריַי גבאים צווישן זיך הויבן אָן רעדן, שפּאַרן זיך, קריגן זיך, כּמעט מע זידלט זיך. יענע צוויי זאָגן אויף רב שעפּסלען, אַז ער איז תּמיד אַ מחמיר, אַ האַרטער ייִד, וואָס אים איז שווער איַינצובייַסן; און רב שעפּסל וואַרפֿט זיך, שמיצט זיך, דרינגט זיי אויס מיט פּסוקים: ״עניי עירך קודמין״ -- אַז די שטאָט-אָרעמעלייַט זענען בילכער. פֿאַלן אַז אויף אים יענע צוויי:

--״אם כּן, איז וואָס? ווילט איר, הייסט דאָס, דער יונגערמאַן זאָל פֿאָרן מיטן מת צוריק?״

--״חס ושלום!״ זאָג איך. -- וואָס הייסט, איך וועל פֿאָרן מיטן מת צוריק? איך בין געקומען אַהער קוים אַ לעבעדיקער, שיעור ניט אומגעקומען אין פֿעלד. דער ערל האָט מיך, לאַנג לעבן זאָל ער, געוואָלט אַרויסוואַרפֿן אין מיטן וועג פֿונעם שליטן. איך בעט איַיך, האָט רחמנות, באַפֿרייַט מיך פֿונעם מת, איר וועט איַיך קויפֿן עולם הבא.״

--״עולם הבא איז אַוודאי אַ גוטער ביסן.״ ענטפֿערט מיר איינער פֿון יענע צוויי, אַ הויכער ייִד אַ דאַרער מיט דינע פֿינגער, דער וואָס מע רופֿט אים אלעזר-משה. ״דעם בר-מנין וועלן מיר בײַ אײַך צונעמען און טאָן זײַן רעכט, נאָר עטלעכע קערבלעך וועט דאָס אײַך קאָסטן.״

--״וואָס הייסט?״ זאָג איך. ״לא-די איך האָב גענומען אויף זיך אַזאַ מצווה, שיער ניט אומגעקומען אין פֿעלד, דער ערל האָט מיך, לאַנג לעבן זאָל ער, געוואָלט אַרויסוואַרפֿן פֿון שליטן, זאָגט איר גאָר געלט?״

--״האָט איר דערפֿאַר עולם הבא!״ מאַכט צו מיר רב שעפּסל מיט אַזאַ פּאַסקודנע שמייכעלע, אַז סע גלוסט זיך מיר אים אָפּבאָדן, ווי סע געהער צו זײַן, נאָר איך האַלט מיך אײַן מיט אַלע כּוחות, וואָרום איך בין דאָך בײַ זיי אין די הענט!

--״לאָזט זיך דינען!״ זאגט צו מיר איינער פֿון די אַנדערע צוויי גבאָים, דער וואָס מע רופֿט אים רב יוסי, אַ ייִדל אַ קליינס מיט אַ האַלב בערדל אַן אויסגעפֿליקטס. ״איר דאַרפֿט וויסן, יונגערמאַן, אַז איר האָט אויף זיך נאָך אַ באָמבע: איר האָט נישט קיין פּאַפּירן, קיין פּאַפּירן האָט איר ניט.

--״וואָסערע פּאַפּירן?״ פֿרעג איך אים.

--״פֿון וואַנען ווייסן מיר, ווער דער בר-מינן איז? אפֿשר איז דאָס גאָר ניט דער, וואָס איר זאָגט?״ מאַכט צו מיר דער הויכער מיט די דינע פֿינגער, אלעזר-משה הייסט דאָס. איך שטיי און קוק פֿון איינעם אויפֿן אַנדערן, און יענער, דער לאַנגער מיט די דינע פֿינגער, וואָס מע רופֿט אים אלעזר-משה, שאָקלט צו מיטן קאָפּ און טײַט מיט די דינע פֿינגער און זאָגט צו מיר:

--״יאָ, יאָ, יאָ. אפֿשר האָט איר אַליין ערגעץ געקוילעט אַ ייִדינע, און אפֿשר טאַקע אײַער אייגן ווײַב, און געבראַכט צו פֿירן אַהער און דערציילט אַ מעשׂה: אַ פֿעלד-קרעטשמע, דעם קרעטשמערס ווײַב, טשאַכאָטקאַ, קליינע קינדער, עולם הבא!״....

אַ פּנים, אַז איך בין געוואָרן רעכט טויט פֿון די דאָזיקע דברים, מחמת יענער, דער קליינער, וואָס מע רופֿט אים רב יוסי, האָט מיר גענומען אויסרעדן דאָס האַרץ, אַז, אייגנטלעך, זיי אַליין וואָלטן ניט געהאַט קעגן

דעם גאָרנישט, וואָרום וואָס האָבן זיי צו מיר? זיי זענען מיך, חלילה, ניט חושד, זיי פֿאַרשטייען גאַנץ גוט, אַז דאָך בין איך ניט קיין גזלן און ניט קיין קוילער. נאָר איך בין דאָך פֿאָרט, זאָגט ער, אַ פֿרעמדער, און אַ בר-מינן איז ניט קיין זעקל קאַרטאָפֿלעס, מע האָט צו טאָן מיט אַ טויטן מענטשן, מיט אַ מת....ס׳איז, זאָגט ער, ביַי אונדז פֿאַראַן אַ ראַבינער און, להבֿדיל, אַן אוריאַדניק, אַ פּראָטאָקאָל מוז מען מאַכן....

--״יאָ, יאָ, יאָ! אַ פּראָטאָקאָל! אַ פּראָטאָקאָל! שטעלט אַריַין דער לאַנגער, וואָס מע רופֿט אים אלעזר-משה, און טיַיט מיט׳ן פֿינגער און קוקט אויף מיר פֿון אויבן אַראָפּ מיט אַזעלכע אויגן, גליַיך ווי איך וואָלט דאָ באמת אָפּגעטאָן עפּעס אַזעלכס, וואָס מע קומט מיר קרימינאַל....איך האָב שוין מער קיין ווערטער ניט; איך פֿיל נאָר, ווי אַ שווייס איז מיר אַרויסגעטראָטן אויפֿן שטערן, און ס׳איז מיר געוואָרן, ניט פֿאַר איַיך געדאַכט, נישט גוט אויף צו חלשן. איך האָב גוט פֿאַרשטאַנען די וויסטע-פֿינסטערע לאַגע מיַינע, ווי מיִאוס איך האָב מיך דאָ אַריַינגעכאַפּט; ס׳איז מיר געווען אַ בזיון מיט אַ פֿאַרדראָס מיט אַ האַרצווייטיק איניינעם. האָב איך מיך מישבֿ געווען: וואָס וועל איך דאָ מאַכן מיט זיי לאַנגע מחזקות? גיי איך און נעם אַרויס דאָס טיַיסטערל און רוף מיך אָן צו די דריַי גבאָים פֿון חבֿרה-קדישא:

--״הערט-זשע אויס, ייִדן, די מעשׂה דערפֿון איז אַזוי: איך זע שוין, אַז כ׳האָב מיך דאָ גוט אַריַינגעכאַפּט, דער גוטער יאָר האָט מיך געטראָגן, איך זאָל זיך אָפּשטעלן אין אַ פֿעלד-קרעטשמע אָנוואַרעמען זיך און טרעפֿן אַקוראַט דעמאָלט, וואַן דעם קרעטשמערס וויַיב פֿאַרגלוסט זיך מאַכן אַ שטאַרב, און הערן ווי אַ ייִד אַן אָרעמאַן, אַ מטופּל מיט קינדער, בעט זיך, רעדט מיך צו, איך זאָל זיך קויפֿן עולם הבא-- באַדאַרף עס מיך קאָסטן רבי-געלט. אָט האָט איר איַיך מיַין טיַיסטער מיט געלט, איך פֿאַרמאָג אַרום און אַרום בסך הכּל אַ קערבלעך עטלעכע און זיבעציק; נעמט איַיך און טוט איַיך, ווי איר פֿאַרשטייט; מיר לאָזט נאָר איבער אויף דער הוצאה ביז ראַדאַמישלי, און נעמט צו ביַי מיר דעם בר-מינן און לאָזט מיך אַרויס פֿון דאַנען מיט׳ן לעבן.

אַ פּנים, אַז מיַינע ווערטער זענען געזאָגט געוואָרן מיט האַרץ, וואָרום אַלע דריַי גבאָים האָבן זיך איבערגעקוקט צווישן זיך, נישט געוואָלט זיך צורירן צו מיַין טיַיסטערל מיט געלט, און האָבן מיר געזאָגט, אַז ס׳איז ביַי זיי, חלילה, ניט סדום; אמת, דאָס שטעטל איז טאַקע אַן אָרעם שטעטל, און קבצנים זענען ביַי זיי פֿאַראַן אַ סך מער פֿון נגידים, נאָר נעמען אָנפֿאַלן

אויף אַ פֿרעמדן מענטשן און זאָגן אים: "זשיד, דאַווי רּאָשע" -- דאָס פּע! מהכתיתי, וויפֿל איך וועל געבן מיט מײַן גוטן ווילן, איז גוט; פּטור בלא קלום -- דאָס גייט ניט, ס'איז אַן אָרעם שטעטל. הײַנט עפּעס שמשים, חבֿרה נושׂאי-המטה, תכריכים, בראָנפֿן, קַרקע-געלט, געוויינטלעך, צו ביסלעך, שיטן דאַרף מען ניט, וואָרום שיטן האָט קיין שיעור ניט!

מילא, וואָס זאָל איך אײַך נאָך דערציילן ווײַטער? דער קרעטשמער זאָל פֿאַרמאָגן די רײ"ש אַלפֿים, וואָלט זײַן ווײַב ניט געקאָנט האָבן אַזאַ לויה, ווי זי האָט געהאַט! דאָס גאַנצע שטעטל איז זיך צונויפֿגעלאָפֿן אָנקוקן דעם יונגן-מאַן, וואָס האָט געבראַכט אַ בר-מינן. איינער דעם אַנדערן האָט איבערגעגעבן די מעשׂה מיט אַ יונגן-מאַן און מיט אַ בר-מינן זייער אַ רײַכן, אַ רײַכע שוויגער (פֿון וואַנען האָבן זיי געוואוסט, אַז ס'איז מײַן שוויגער?), איז מען געקומען מקבל פּנים זײַן דעם רײַכן יונגן-מאַן, וואָס האָט געבראַכט די רײַכע שוויגער און שיט מיט געלט....מע האָט ממש געטײַטלט אויף מיר מיט די פֿינגער. און אָרעמע לײַט? כּחול הים! זינט איך לעב, זינט איך שטיי אויף מײַנע פֿיס, האָב איך אַזוי פֿיל אָרעמע לײַט ניט געזען! ערבֿ יום כּפּור פֿאַר דער שול איז גאָר קיין דמיון ניט! מע האָט מיך געשלעפּט פֿאַר די פּאָלעס, געריסן אויף שטיקלעך. אַ קליינקייט, אַ יונגער-מאַן, וואָס שיט מיט געלט! אַ גליק, וואָס די גבאָים האָבן זיך אָנגענומען מײַן קריוודע, נישט דערלאָזט מיך, איך זאָל אַוועקגעבן דאָס גאַנצע געלט, און איבערהויפּט יענער הויכער, וואָס מיט די דינע פֿינגער, אלעזר-משה הייסט דאָס, איז ניט אָפּגעטראָטן פֿון מיר אויף קיין רגע און האָט ניט אויפֿגעהערט צו טענהן מיט מיר און טײַטן מיט די פֿינגער: "יונגער-מאַן! שיט נאָר נישט מיט קיין געלט! שיטן האָט קיין שיעור ניט!" נאָר וואָס מער יענער האָט געטענהט איך זאָל ניט "שיטן", האָבן זיך אַלץ מער געקליבן אַרום מיר שלעפּערס און געריסן פֿון מיר שטיקער פֿלייש: "נישקשה!" האָבן געשריִען די אָרעמע לײַט. "נישקשה, אַז מע באַגראָבט אַזאַ רײַכע שוויגער, מעג מען זיך לאָזן קאָסטן נאָך אַ פּאָר גראָשנס! די שוויגער האָט אים געלאָזט גענוג געלט! חוץ זײַן שאָדן אויף אונדז געזאָגט געוואָרן!"

--"יונגער-מאַן!" שרײַט איינער אַ שלעפּער און שלעפּט מיך בײַ דער פּאָלע.

--"יונגער-מאַן! גיט אונדז אויף צווייען איין האַלב קערבל! כאָטש אַ פֿערציקער גיט אונדז. מיר זענען צוויי געבוירענע קאַליקעס, איינער אַ בלינדער, דער אַנדערער אַ קרומער. גיט אונדז כאָטש אַ גילדן, אַ גילדן אויף צוויי קאַליקעס, צווײַ קאַליקעס איין גילדן זענען תּמיד ווערט!....

--״וואָס הערט איר, וואָס ער וועט אײַך דערציילן קאַליקעס?״ שרײַט נאָך אַ שלעפּער און שטופּט-אָפּ יענעם שלעפּער מיט די פּיס. ״אָט דאָס הייסט בײַ אים קאַליקעס? אַ קאַליקע איז מײַן ווײַב, אָן הענט, אָן פּיס, אָן לײַב און לעבן, און מיט קליינע קינדער אויך קראַנקע. גיט מיר כאָטש, יונגער-מאַן, נאָך אַ פּיטאַקל וועל איך זאָגן קדיש נאָך אײַער שוויגער, זי זאָל האָבן אַ ליכטיקן גן-עדן!

איצטער לאַך איך; דעמאָלט בין איך געווען ווײַט פֿון געלעכטער, וואָרום די חבֿרה אָרעמע לײַט זענען געוואַקסן ווי אויף הייוון. מע האָט אין איין האַלבע שעה פֿאַרפֿלייצט דעם גאַנצן מאַרק; ס׳איז אומעגלעך געווען זיך רירן מיט דער מטה. די חבֿרה שמשים האָבן מיט שטעקנס געמוזט נעמען זיך צעטרײַבן דעם עולם; איז דערפֿון אַרויס אַ געשלעג; האָבן זיך שוין אָנגעהויבן קלײַבן אַרום אונדז גויִים אויך און גויעס און שקצימלעך און שיקסעס לרובֿ, ביז עס האָט דערגרייכט אין די הויכע פֿענצטער, פֿאַרשטייט איר, און עס האָט זיך באַוויזן דער אַדון דער אוראַדניק, רײַטנדיק אויף אַ פֿערד, מיט אַ בײַטשל אין האַנט, און האָט מיט איין קוק און מיט עטלעכע גוטע בײַטשלעך צעטריבן דעם גאַנצן עולם, ווי די פֿויגעלעך, און אַליין איז ער אַראָפּ פֿונעם פֿערד און צוגעגאַנגען צו דער מטה חוקר ודורש זײַן, וואָס דאָ טוט זיך, ווער איז דאָס געשטאָרבן, פֿון וואָס איז מען געשטאָרבן, און וואָס איז אַזוי פֿאַרפֿלייצט דער מאַרק?

צום ערשטן איז אים געפֿעלן אַ פֿרעג טאָן מיך, ווער בין איך, פֿון וואַנען און וווּהין פֿאָר איך דאָס? איז מיר געוואָרן ״פּרחה נשמתי״, און בין געבליבן אָן לשון. איך ווייס ניט, וואָס דאָס איז? דערזע איך אַן אוראַדניק, לאָז איך אָפּ הענט און פּיס, כאָטש איך האָב אויף מײַן לעבן נישט אָנגערירט, ווי מע זאָגט, קיין פֿליג אויף דער וואַנט, און איך ווייס גאַנץ גוט, אַז אַן אוראַדניק איז אַ מענטש, אַ בשׂר-ודם גלײַך מיט אַלע מענטשן. אַדרבא, איך קען אַ ייִדן, וואָס לעבט מיטן אוראַדניק, ווי אַנדערע צוויי, גיין אײַנס צום אַנדערן צו-גאַסט, קומט יום-טובֿ עסט דער אוראַדניק בײַם ייִדן פֿיש און דעם ייִדן איז דער אוראַדניק מכבֿד מיט אייער, קאָן זיך גאָר ניט אָפּלויבן, וואָס פֿאַר אַ גוי דאָס איז! און פֿון דעסטוועגן, אַז איך דערזע אַן אוראַדניק, אַנטלויף איך.

אַ פּנים, אַז ס׳איז אַ ירושה-זאַך, וואָרום איך אַליין, דאַרפֿט איר וויסן, קום אַרויס פֿון ״געשמיסענע״, פֿון די סלאַוויטער הייסט דאָס, טאַקע פֿון די אמתע סלאַוויטער וואָס בימי וואָסילטשיקאָוו, וואָס וועגן דעם האָב

איך אייַך צו דערציילן און צו דערציילן גאַנצע פּעק! נאָר שאַ! איך בין שוין, דאַכט מיר, אויף יענער זייַט בויבעריק?....

האָט מיך, הייסט דאָס, דער אַדון דער אוראַדניק גענומען אויפֿן צימבל: ווער בין איך און וואָס בין איך און פֿון וואַנען און וווּהין פֿאָר איך? גיי דערצייל אים אַ מעשׂה, אַז איך זיץ בייַם שווער אין זוואַהיל אויף קעסט און דאָס פֿאָר איך קיין ראַדאַמישלי נאָך אַ פּאַס! לאַנג לעבן זאָלן טאַקע די גבאָים, וואָס זיי האָבן מיך אויסגעלייזט פֿון אַ צרה: איינער פֿון יענע צוויי גבאָים, דער קלענער וואָס מיט'ן אויסגעפּליקטן בערדל, האָט אַוועקגערופֿן דעם אַדון אויף אַ זייַט, מיט אים עפּעס געסודעט זיך דאָרטן, און דער הויכער וואָס מיט די דינע פֿינגער האָט מיך דערווייַל געלערנט און אייַנגעטייַט מיט די פֿינגער, וואָס איך זאָל זאָגן:

--"יהודי בלא! איר דברט אים, אַז איר זענט אַ היגער, נאָר איר זיצט ניט ווייַט סמוך לעיר, און דאָס איז אייַער חמותי, הייסט דאָס די שוויגער אייַערע איז נפֿטר געוואָרן, זענט איר געקומען אַהער זי מקבֿר זייַן, און בשעת איר וועט אים נתנען אין יד אַרייַן, זאָלט איר אויסקלערן עפּעס אַ נאָמען פֿון דער הגדה, און דעם ערל אייַערן וועלן מיר אַוועקרופֿן אין בית אַרייַן און מכבֿד זייַן מיט אַ צנצנת יי"ש, לאָז ער זיך ניט דרייען דאָ פֿאַר די עינים, וועט זייַן טובֿ מאד!

און דער אַדון דער אוראַדניק איז אַרייַן מיט מיר אין אַ שטוב און האָט מיך גענומען צום פּראָטאָקאָל. עס זאָל מיך אַזוי ויסן בייז מיט אייַך איניינים, ווי איך ווייס, וואָס איך האָב עם דאָרטן אָנגעבעבעט. איך געדענק נאָר, אַז איך האָב עפּעס געבעלעבעטשעט מיט דער צונג, וואָס ס'איז מיר געקומען אויפֿן זינען, דאָס האָב איך געזאָגט, און ער האָט פֿאַרשריבן אויף פּאַפּיר.

--ווי אַזוי רופֿט מען דיך --?

-- מאָוושע.

--דעם טאַטן ?

-- איצקאָ.

--וויפֿל ביסט דו אַלט?

--נײַנצן יאָר.

--אַ באַווײַבטער?

--אַ באַווײַבטער.

--קינדער פֿאַראַן?

--פֿאַראַן.

--וואָס איז דײַן טועכץ?

--אַ סוחר.

--ווער איז דאָס געשטאָרבן?

-- מײַן שוויגער.

--ווי אַזוי האָט זי געהייסן?

--יענטע.

--איר פאָטער?

--גרשון.

--וויפל אלט איז זי געווען?

--פערציק יאָר.

--פון וואס איז זי געשטאָרבן?

--פון א דערשרעק.

--פון א דערשרעק?

-- וואָס הייסט פון א דערשרעק? -- מאַכט ער צו מיר און לעגט אַוועק דעם פען, פאַררייכערט אַ פּאַפּיראָס און באַטראַכט מיר פון קאָפּ ביז פיס, און איך פיל, אַז אָט-אָט קלעבט זיך מיר צו די צונג צום גומען. האָב איך מיך מישב געווען, איך האַלט שוין במילא אין באַקן שקרים, דאַרף מען באַקן ווײַטער! און איך האָב אים דערציילט אַ גאַנצע מעשה, ווי אַזוי מײַן שוויגער איז געזעסן איינע אַליין איבער אן ארבעט, געאַרבעט אַ זאָק, און האָט זיך פאַרגעסן, אַז אין שטוב זיצט אירס א יִינגל, אפרים הייסט ער, שוין אַ בחורל פון אַ יאָר דרײַצן, נאָר אַן אָפּגעריסענער נאַר, אַ לעקיש, שפילט זיך נאָר מיטן שאָטן. איז ער זיך מישב און לייגט צונויף אונטער דער שוויגערס פלייצעסביידע הענט און מאַכט אַ ציגעלע אויף דער וואַנט פונעם שאָטן און עפנט אויף דאָס מויל און טוט אַ געשרײַ ״מעעעע!״ איז זי אַראָפּגעפאַלן פונעם בענקל, די שוויגער הייסט דאָס, און איז געשטאָרבן .

אַזוי ווען איך אים אַ לאַנג-מאָדנעם ליגן ,און ער קוקט, לאָזט ניט אַראָפּ קיין אויג פֿון מיר די גאַנצע צײַט, און איך רעד, שיט, בעלעבעטשע מיט דער צונג, איך ווייס אַליין ניט וואָס . . . . אויסגעהערט מיך ביזן סוף ,שפּײַט ער אויס ,ווישט זיך אויס די רויטע וואָנצעס ,גייט אַרויס מיט מיר אין דרויסן אַרויס צו דער מטה, דעקט אויף די שוואַרצע דעק ,טוט אַ קוק דער געשטאָרבענער אין פנים ,טוט אַ מאַך מיטן קאָפּ ,ווי איינער רעדט: ״ס׳איז עפּעס ניט גלאַט. . . ." איך קוק אויף אים ,ער אויף מיר ,נאָך דעם רופֿט ער זיך אָן צו די גַבָּאָים:

--״נו ,די געשטאָרבענע קאָנט איר באַהאַלטן ,און אים ,דעם דאָזיקן חברה-מאַן,מוז איך דאָ פֿאַרהאַלטן ,ביז איך וועל אויספֿאָרשן די זאַך ,צי ס׳איז אמת ,אַז דאָס איז זײַן שוויגער און אַז זי איז געשטאָרבן פֿון אַ דערשרעק ".

איר קאָנט זיך פֿאָרשטעלן ,ווי ביטער און פֿינסטער מיר איז געוואָרן פֿון דער דאָזיקער בשׂורהַ! פאַר צרות האָב איך זיך אָפּגעקערעוועט אָן אַ זײַט און האָב זיך צעוויינט -- ווי אַזוי,

מיינט איר, צעוויינט? ווי אַ קליין קינד.

.

--"יונגער-מאַן! וואָס ווײנט איר?" -- מאַכט צו מיר יענער, דער קלײניטשקער, וואָס מע רופֿט אים רב יוסי, און ער טרײסט מיך, רעדט מיר אויס דאָס האַרץ, אַז ס'וועט מיר גאָרניט שאָדן, וואָרום ממהָ נַפֿשךָ: בין איך דאָ רײן -- וואָס זשע האָב איך מורא? "אַז מע עסט ניט קײן קנאָבל, הערט זיך ניט פֿונעם מויל" -- לײגט-צו רב שעפּסל דער גַבאי מיט אַזאַ שמײכעלע, אַז עס גלוסט זיך מיר אויפֿוואַרפֿן אים צוויי פֿלאַם-פֿײַעריקע פּעטש אין בײדע גראָבע באַקן....גוואַלד! וואָס האָט מיר געצוצט אויסטראַכטן אַזאַ מיאוסן גראָבן ליגן, אַרײַנמישן אַהער די שוויגער מײַנע? עס גײט מיר טאַקע מער ניט אָפּ צו מײַנע זײַדענע קלײדער, עס זאָל דערגײן צו איר די דאָסיקע מעשׂה, ווי אַזוי איך האָב זי לעבעדיקערהײט באַגראָבן דורך אַ דערשרעק!..........

יהודי בלא, שרעקט זיך נאָר ניט אַזוי, גאָט איז מיט אײַך! דער אָדון איז גאָרניט אַזאַ בײזער אָדון, ווי איר מײנט. איר נַטנט אים נאָר אין יד אַרײַן....און דַברט אים, ער זאָל מיטן פּראָטאָקאָל מאַכן בלא....דער אָדון איז אַ קלוגער אָדון, אַ דורכגעטריבענער; ער ווייסט גאַנץ גוט, אַז אַלצדינג, וואָס איר האָט דאָ געדַברט, איז מחילה שקר וכזב.

אַזוי מאַכט צו מיר רב עלעזר-משה און טײַטלט מיר מיט די דינע פֿינגער. איך זאָל קאָנען, וואָלט איך אים צעריסן אויף צווײען, ווי מע צערײַסט, אַ שטײגער, אַ הערינג. אין גאַנצן האָט ער דאָך מיך אַרויפֿגעפֿירט אויף דעם דאָזיקן גליטש, ימח שמו וזכרו!...

איך קאָן מער נישט דערצײלן. איך קאָן אַפֿילו ניט דערמאָנען מיך וואָס איך האָב דעמאָלט געהאַט! איר פֿאַרשטײט דאָך שוין אַלײן, אַז די עטלעכע גילדן האָט מען בײַ מיר צוגענומען, אין קאָטשומענט אַרײַן האָט מען מיך אײַנגעזעצט און אַ משפּט האָב איך אויף זיך געהאַט -- נאָר דאָס איז נאָך אַלץ בלאָטע קעגן דעם, וואָס כ'האָב געהאַט נאָך דעם, אַז ס'איז דערגאַנגען צו מײַן

שווער און שוויגער, אַז זייער איידעם זיצט פֿאַר אַ מת, וואָס ער האָט געבראַכט צו פֿירן פֿון ערגעץ....סע פֿאַרשטייט זיך, אַז זיי זענען גלײַך געקומען צו פֿאָרן און האָבן זיך געמעלדעט, אַז זיי זענען מײַנע שווער און שוויגער -- אָט דאָ האָט זיך ערשט פֿאַרקאָכט די רעכטע חתונה: פֿון איין זײַט פּאָליציִע נעמט מיך אויפֿן צימבל: „שיינער בחור וואָס דו ביזט! ווי באַלד אַז די שוויגער דײַנע, יענטע בת גרשון, לעבט, הײַנט ווער איז געווען די געשטאָרבענע?...דאָס איז נומער איינס, והשנית, האָט זיך גענומען צו מיר די שוויגער זאָל לעבן: „איך פֿרעג דיך נאָר איין זאַך: זאָג מיר נאָר, וואָס האָסט דו געהאַט צו מיר נעמען און באַגראָבן מיך אַ לעבעדיקע?!“ ...

זעלבסטפֿאַרשטענדלעך, אַז אויפֿן משפּט האָט זיך אַרויסגעוויזן אַז איך בין ריין, ווי גינגאָלד: עס האָט געקאָסט געלט, מע האָט אַראָפּגעבראַכט עדות, דעם קרעטשמער מיט די קינדער, און מע האָט מיך פֿון געפֿענגעניש באַפֿרײַט. נאָר וואָס איך בין דעמאָלט אויסגעשטאַנען, און איבערהויפּט פֿון דער שוויגער -- דאָס ווינטש איך ניט דעם גרעסטן, דעם ערגסטן שׂונא!---

פֿון דעמאָלט אָן אַנטלויף איך פֿון עולם הבא ....

באַאַרבעט און צוגעגרייט פֿון לעאָנאַרד פּראַגער, לאה קריקון, מירל שיינהויט הירשאַן, נח מילער, און רפֿאל פֿינקל.

Copyright © 2001 Noyekh Miller and Leonard Prager
All Rights Reserved